

Duitse diensten onderscheppen massaal data

Achtergrond - 20 maart 2018 - Auteur: Wiebke Pittlik

In privacygevoelig Duitsland bestaat al zoiets als een sleepnetwet: de buitenlandse inlichtingendienst BND mag - beperkt - meekijken op het glasvezelnetwerk. Naar aanleiding van het referendum over de Nederlandse Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten (Wiv) woensdag, een blik op de regels voor digitaal afluisteren in Duitsland.

Duitsland heeft de naam extreem terughoudend te zijn als de privacy in het geding is. Duitsers in Nederland verbazen zich bijvoorbeeld over de Nederlandse OV-chipkaart, die alle reisbewegingen registreert. Google Streetview riep zoveel weerstand op van burgers en privacy-waakhonden dat het in Duitsland al sinds 2010 geen nieuwe beelden meer maakt en op Facebook gebruikt menigeen een bijnaam in plaats van zijn echte naam.

Ook de bevoegdheden van geheime diensten zijn een gevoelig punt in Duitsland. Meer dan in Nederland staat op het netvlies dat een staat zich ook tegen de burger kan keren. De nazi's hebben de geheime diensten gebruikt om de bevolking te onderdrukken en in de DDR luisterde de staat overal mee en gebruikte die informatie om mensen te chanteren, op te pakken, tegen elkaar uit te spelen of in diskrediet te brengen.

Toch zijn de bevoegdheden van de Duitse veiligheids- en inlichtingendiensten de laatste jaren gestaag uitgebreid, met als voornaamste argument de terreurdreiging. Steevast is er veel kritiek op de uitbreiding, door burgers, politieke partijen, burgerrechtenorganisaties als Amnesty International en Digital Courage en websites als Netzpolitik.org. En niet in de laatste plaats van de officiële privacybeschermers die iedere deelstaat en ook de nationale overheid heeft aangesteld: de *Datenschutzbeauftragte*. Tegenstanders kunnen zich in Duitsland bovendien wenden tot het Constitutioneel Hof in Karlsruhe, dat de wetgeving toetst aan de grondwet. Deze mogelijkheid bestaat in Nederland niet.

Des te opmerkelijker is het dat Duitsland haar buitenlandinlichtingendienst Bundesnachrichtendienst (BND) al in 2016 de bevoegdheid gaf om tamelijk ongericht dataverkeer af te tappen, een beetje op de wijze waarop Nederland dat vanaf 1 mei ook toestaat.

BND-Gesetz

De wet die nog het meeste lijkt op het sleepnet in de Nederlandse Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten (Wiv) is het BND-Gesetz. Nadat Edward Snowden in 2013 had onthuld hoe de Amerikaanse veiligheidsdienst NSA te werk ging, en bleek dat de BND gegevens met de NSA heeft gedeeld, was de schok in Duitsland groot. Zelfs de mobiele telefoon van kanselier Merkel bleek de NSA te hebben afgetapt. Naar aanleiding van dit schandaal is de wet die de bevoegdheden van de BND regelt in 2016 aangepast.

Duitse veiligheids- en inlichtingendiensten

Bundesnachrichtendienst BND, de buitenlandinlichtingendienst. Die valt direct onder het hoofd van Merkels Kanzleramt;

Verfassungsschutz: de binnenlandse veiligheidsdienst. De Bundesverfassungsschutz is de landelijke veiligheidsdienst, die onder het ministerie van Binnenlandse Zaken valt. Daarnaast hebben alle zestien deelstaten hun eigen Verfassungsschutz. Die vallen onder de deelstaatministeries van Binnenlandse Zaken.

Militärischer Abschirmdienst (MAD), inlichtingendienst voor de militaire veiligheid, valt onder het ministerie van Defensie

Het nieuwe BND-Gesetz regelt hoe de BND vanuit Duitsland data mag verzamelen van buitenlanders in het buitenland. Mocht dat eerst slechts in beperkte mate, de nieuwe wet maakt bijvoorbeeld het aftappen van al het verkeer op een bepaalde glasvezelkabel mogelijk, na toestemming van de bondskanselarij. Die data mogen met zoektermen doorzocht worden en maximaal 6 maanden worden bewaard. Ook mag de informatie worden gedeeld met buitenlandse diensten. Duitse burgers mag de BND niet bespioneren. Een driekoppige commissie - twee rechters en een aanklager- moet het aftappen controleren.

Volgens critici legaliseert de wet wat de BND toch al in het geheim deed. De wet werd eind 2016 aangenomen door een meerderheid in de Bondsdag, maar de oppositie van Groenen en Linke stemde tegen de nieuwe bevoegdheden. Journalisten- en mensenrechtenorganisaties waarschuwen dat de BND nu communicatie van journalisten in het buitenland mag onderscheppen én mag delen met andere geheime diensten. Zo kunnen journalisten hun bronnen niet meer beschermen.

“Dat is een inacceptabele beperking van de persvrijheid”, stelt de internationale journalistenorganisatie Reporters without Borders. “Projecten zoals de Paradise Papers laten zien dat onderzoeksjournalistiek steeds vaker in internationale samenwerking ontstaat. Als de BND buitenlandse journalisten in de gaten houdt,

holt de dienst ook de bronbescherming in Duitsland uit.” De diensten kunnen de informatie onderling uitruilen, waardoor het verbod om de eigen burgers digitaal af te luisteren wordt omzeild. Eind januari van dit jaar hebben vijf organisaties en een aantal journalisten een klacht ingediend bij het Duitse Constitutioneel Hof. Een van de klagers is de Nederlandse journalist Paul van Gageldonk.

Überwachungsgesetz

Het nieuwe Überwachungsgesetz werd in de zomer van 2017 met heel wat minder maatschappelijk debat ingevoerd. “Dat komt omdat de wet door de achterdeur wordt ingevoerd en bijna niemand het opmerkt”, schreef Heribert Prantl van de Süddeutsche Zeitung destijds in een commentaar. Het Überwachungsgesetz zorgt dat de politie computers, telefoons en andere apparaten van verdachten mag hacken en doorzoeken met behulp van speciale software - de *Staatstrojaner*. Mocht dat voorheen alleen bij terreurdreiging of andere zeer zware verdenkingen, nu mag dat ook voor kleinere delicten, mits een rechter toestemming geeft. Ook computers van derden mogen worden gehackt als de politie op die manier bij communicatie van de verdachte kan komen.

Vorratsdatenspeicherung

Jarenlange discussie was er over de algemene bewaarplicht van telecomgegevens, de zogenoemde Vorratsdatenspeicherung. Die werd in 2010 door het Constitutioneel Hof nietig verklaard omdat het recht op privacy werd geschonden. Bij dat oordeel sloot het Europees Hof zich in 2014 aan. De regering heeft een nieuwe wet gemaakt, binnen de lijntjes die het Constitutioneel Hof in 2010 uittekende, maar ook die wet is in juni 2017 door een administratieve rechtbank in Noordrijn-Westfalen geblokkeerd. Hij zou niet in overeenstemming zijn het Europees Recht. Nu is bepaald dat providers tot nader order helemaal niks hoeven op te slaan.

Nieuwe regeerperiode

Het ziet er naar uit dat de Duitse inlichtingen- en veiligheidsdiensten de komende jaren alleen maar meer bevoegdheden zullen krijgen. De nieuwe minister van Binnenlandse Zaken, Horst Seehofer, heeft al aangekondigd dat veiligheid zijn absolute prioriteit heeft. De directeur van de Binnenlandse veiligheidsdienst Verfassungsschutz, Hans-Georg Maassen gaf in oktober zijn wensenlijstje door: zijn dienst zou bijvoorbeeld wel willen kunnen zien wie onthoofdingsvideo's bekijkt. Die IP-adressen zou hij dan willen vergelijken met die van bij de dienst bekende salafisten.

Nog een nieuwe ontwikkeling: op station Berlin Südkreuz loopt een proef met videocamera's met gezichtsherkenning. Kanselier Merkel heeft laten weten dat ze

deze mogelijkheden graag landelijk wil invoeren.

Dit is een artikel gedownload via duitslandinstituut.nl.

Artikel: <https://duitslandinstituut.nl/artikel/25340/duitse-diensten-onderscheppen-massaal-data>